

Een toekomstig natuurpark in Emmen?

Zandgat

Ten noordoosten van de woonwijken Emmerhout en Emmerschans ligt het zandgat Schanswal, een voormalige zandwinplaats. Ondanks het feit dat het bestemmingsplan geen woningbouw toelaat en er tegen bouwplannen van de vorige eigenaar jarenlang werd geprotesteerd, wil de nieuwe eigenaar zo'n vijftig luxe villa's bouwen, onder meer in de 'koningsvarenavallei'. Tot nu toe (juli 1996) heeft hij bij de gemeente evenwel nog geen plan ingediend.

Wat is de toekomst van dit onvervangbare natuurgebied?

Het zandgat Schanswal (ook wel het Gat van Jansen genoemd) is, inclusief water, ongeveer 22 ha groot, waarvan 1 ha in beslag wordt genomen door voormalige bedrijfsgebouwen en verharding. De (natte) zandwinning is in 1975 gestopt. De grootste diepte van de plas is ongeveer tien meter en het hoogste punt boven waterniveau is ruim zeven meter. Tijdens de zandwinning kwam de oorspronkelijke arme zandbodem vrij. Geringe verschillen in leem- en humusgehalte verklaren de variaties in watervasthoudend vermogen. De grond in het

meest zuidelijk en westelijk deel van het zandgat is tamelijk voedselrijk. Plaatselijk komen vrij steile, zonnige hellingen voor met een rijkdom aan korstmossen. Vooral op het schiereiland zorgen konijnen voor een extra milieuvariatie door hun vraat- en graafactiviteiten. Na het beëindigen van de zandwinning is op de steilste hellingen, ter verfraaiing en ter voorkoming van erosie, gemengd inheems loofhout aangeplant. Onder deze randbeplanting is een interessante onderbegroeiing met varens en mossen ontstaan. Op meer voedselrijke plekken

Onlangs werden we tijdens ons bezoek aan het zandgat Schanswal in Emmen getroffen door de bijzondere schoonheid en de serene rust van wat we de 'koningsvarenavallei' noemen: een klein, door berken omgeven veldje, met een frischeheidvegetatie aan de voet van de noordhelling van het schiereiland. Subtiele verschillen in veenbodemhouding komen tot uiting in de verspreiding van strokruis en dooier over dit gebied. Als laatste reparatie: op deze markt volkies, zins, voerkefame zandgrond staan er talloze fragmenten palen, traktus en pluggen. Verder komt er veel kromwijd, s'napegak en gewoon heelmoe voor. Als bijzonderheid staan daar tussen een vijftiental jonge exemplaren van de heesterna mee, soort koningsereen.

Ton van der Lichte, Ellie Schuurmans

gingen ruigteplanten woekeren en elders sloegen spontaan houtige gewassen op. De vegetatie kon zich op de kale oevers, zandvlakten en hellingen goed ontwikkelen dankzij genenbronnen (zaad- en sporenverspreiders) op overbrugbare afstand, zowel van zandgronden (Emmerdennen) als van venen (Oosterbos). Zo is het zandgat de afgelopen jaren door grote verschillen in hoogte, grondsoort en vochtigheid uitgegroeid tot een gevarieerd natuurgebied, waarvan sommige delen de vergelijking met natuurreservaten kunnen doorstaan. De diepe ligging, de grote waterpartijen, de grote variatie in open terrein, solitaire bomen en kleine bosjes geven het gebied de sfeer van de Engelse landschapsstijl waar een grote ruimte en rust vanuit gaat.

Woningbouw

Zoals blijkt uit een tekening van de gemeente Emmen uit februari 1994, zijn na de inspraakreacties op de bouwplannen van de vorige eigenaar, de plannen voor zestig woningen gehandhaafd. Deze zijn onder meer gesitueerd op het schiereiland en rond de kleine plas (volgens de gemeente op een derde deel van het terrein). Het resterende deel zou eigendom van de gemeente worden en in grote lijnen blijven zoals het nu is: water, ruig terrein en

Het zandgat Schanswal vormt een belangrijke schakel in de ecologische verbindingsweg Emmerdennen-Natuurterrein Emmerschans-'het Stort'-Oosterbos-Hoogveenreservaat Bargerveen, foto Joop Schuurmans.

Schanswal

informele voetpaden. Onbekend is echter hoe de gemeente dit gebied geschikt wil houden voor de natuur en hoe het wandelgebied wordt ingericht. Inmiddels is het zandgat in 1995 op een veiling verkocht en zijn de plannen in de ijskast beland. De gemeente heeft vóór die veiling al bekend gemaakt dat het ontwerp-bestemmingsplan noch door de gemeenteraad noch door gedeputeerde staten is goedgekeurd, waardoor het nog geen enkele juridische status heeft waaraan (bouw)rechten ontleend kunnen worden. Eveneens vóór de veiling hebben 21 regionale organisaties - als waarschuwing aan de gemeente en andere potentiële kopers - een verklaring uitgebracht, waarin zij een bod ter behoud van de natuur- en landschapswaarde van het zandgat toejuichen, maar elke vorm van woningbouw in dit voor Emmen unieke en aantrekkelijke gebied afkeuren. Desondanks heeft aannemersbedrijf Roelofs en Haase BV uit Rijssen het zandgat gekocht en is bekend geworden dat het bedrijf er zo'n vijftig luxe villa's wil bouwen.

Bezwaren tegen woningbouw

- Omwonenden willen het zandgat behouden als uitloopgebied én groene oase, omdat zij zich daar helemaal buiten de invloedssfeer van woningbouw bevinden.
- Emmenaren betwijfelen de noodzaak van woningbouw in het zandgat. Nu al ontstaat er leegstand in oudere wijken door de vele nieuwbouw. Bovendien zijn er genoeg mogelijkheden voor luxe woningbouw in de geplande wijk De Delftlanden.
- Bioloog Arie Koster noemt in 'De Groene Omgeving' dit gebied een van de mooiste zandgaten die hij ooit bezocht en stelt dat bestuurders zouden moeten inzien dat in ons dichtbevolkte land geen toplocaties voor natuur en recreatie meer geofferd kunnen worden voor het genot van slechts een paar mensen.
- Cobie Ensink, van de werkgroep Milieu

Rondomme, merkte in 1993 op dat het zandgat is opgenomen in het Provinciaal Natuurbeleidsplan van 1992, als schakel in de ecologische verbindingsweg Emmerdennen-Oosterbos-Hoogveenreservaat Bargerveen. Meewerken aan huizenbouw door de gemeente is dus in strijd met het beleid van de provincie.

- In een rapport van de Biologiewinkel wordt geconcludeerd dat woningbouw ongewenst is, gezien de potenties die het gebied heeft om zich te ontwikkelen als natuurgebied en de grote waarde die het heeft als groen stadsrandgebied.
- De schrijvers van het *Inventarisatie rapport Zandgat Schanswal* constateren ook dat het gebied een hoge natuurwaarde heeft: er zijn maar liefst 218 soorten hommels, bijen en wespachtigen, 175 plantensoorten, 27 mossorten, 49 soorten paddestoelen, 18 soorten vlinders en 91 soorten vogels waargenomen. Kortom: ingrijpende zaken als woningbouw, in welke mate ook, zijn desastreus.

Een toekomstig natuurpark

Teneinde de waardevolle leefgebieden en de daarin voorkomende bijzondere soorten te behouden en de ruimte en rust, weidsheid en ongereptheid die

het zandgat zo'n hoge belevingswaarde geven veilig te stellen, kan het gebied beter de bestemming 'natuurpark' krijgen. Het 'Natuurpark Schanswal' zou dan voor twee derde deel als recreatie-uitloopgebied kunnen blijven fungeren. Daarnaast zou door enige zonering een rustiger gebied voor de natuur kunnen worden gecreëerd op het schiereiland en op en rond de kleine plas (ongeveer een derde deel van het zandgat). Voor een goede natuurontwikkeling zal de gemeente dan wel spoedig met een beheersplan moeten komen, want anders zal de huidige, waardevolle natuurlijke variatie onherroepelijk verloren gaan. ➡

Ton van der Lichte is bioloog, Ellie Schuurmans is lid van het IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie, afd. Emmen e.o., werkgroep natuurbehoud.

Literatuur

Bos, A. (eindred.), *Het Zandgat van Jansen. Een bijdrage tot het komen van een natuurwaardering van een voormalige zandwinningplaats. Stageverslag Van der Harst/Pijning, Biologiewinkelrapport RuG nr.40, Groningen, 1995.*
Koster, A. (IBN-Wageningen), *De Groene Omgeving. Een bijdrage aan een gezonde samenleving.* Schuyt & Co, Haarlem, 1994.
Lichte, T. van der, en E. Schuurmans (eindred.), *Zandgat Schanswal. Een inventarisatie rapport. Plaatselijke afdelingen IVN, JNM, KNNV, NJN, Emmen, 1996.*

De bewoners van de aangrenzende woonwijken Emmerhout en Emmerschans genieten van de ruimte en de rust en van het ruige en natuurlijke karakter van het zandgat; een groene oase tussen twee woonwijken, helemaal buiten de invloedssfeer van woningbouw, foto Joop Schuurmans.